

Aktiivinen, sosiaalisesti ja moraalisesti kestävä Suomi

Tämä artikkeli pohtii, miten voimme rakentaa aktiivista, sosiaalisesti ja moraalisesti kestävää Suomea? Aktiivisuus voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla. Molemmat ovat merkityksellisiä kansalaisten hyvinvoinnin kannalta.

Uudenlainen organisoituminen on tärkeää kahdesta syystä. Ensin. Uusiutuminen on keino pitää maamme elinvoimaisena. Uusiutumiseen liittyy aina epävarmuutta ja riskejä. Vastaus ei myöskään löydy kontrollin ja sääntöjen lisäämisestä. Päinvastoin. Mitä useampia, rinnakkaisia ja erilaisia prosesseja meillä käytössämme, sitä aikaisemmin huomaamme muutoksia, sitä paremmin voimme varautua riskeihin ja sitä paremmin voimme tarttua uusiin mahdollisuuksiin. (Aaltonen 2010).

Toimintakulttuurin muuttaminen ei koske ainoastaan poliitikkoja ja virkamiehiä, vaikka heillä on mahdollisuus avata keskustelua, esitellä uusia aloitteita ja aloittaa uusia ohjelmia. Tarvitsemme yhteiskunnan, toimintakulttuurin ja prosessit, joihin useammat ihmiset voivat ottaa osaa. Enemmän kuin ylhäältä alas päätöksillä suomalainen toimintakulttuuri kehittyy itsenäisten toimijoiden – kansalaisten, järjestöjen, yritysten ja kuntien – omista valinnoista ja päätöksistä (Vrt. Pyykkönen 2013).

Toiseksi. Edessä ovat niukkuuden ajat. Uusiutuminen on välttämätöntä. (Aaltonen & Vauramo 2016; Aaltonen & Ilmonen & Kahra 2017). Tulevien vuosi-

Tarvitsemme yhteiskunnan, toimintakulttuurin ja prosessit, joihin useammat ihmiset voivat ottaa osaa.

en aikana ei ole näkyvässä yltäkylläisyyttä suhteessa käytössä oleviin resursseihin – ihmisiin ja rahaan. Tämän hyväksyminen tarjoaa lähtökohdat koko innovaatiopolitiikan, joka siis sisältää myös liikunta- ja urheilusektorin, uudelleen ohjaamiselle niin, että resurssit allokoidaan vastaamaan ja etsimään vastauksia tosielämän haasteisiin. (Aaltonen 2016).

Manfred Max-Neef ja inhimilliset tarpeet

Valtavirran talousteoriat ja monet sekä julkisten että yksityisten organisaatioiden toimintaa ohjaavat käytännöt olettavat, että ihmisten toimintaa ohjaa yksi kaiken kattava periaate – omien tarpeiden tyydyttäminen. Historiallisesti nämä tarpeet on ymmärretty materialistisesti.

Fyysisten, hyvin konkreettisten tarpeiden ohella ihmisillä on monia muita tarpeita, joiden tyydyttämiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Myös ne vaikuttavat siihen, miten tyytyväisiä ihmiset ovat elämäänsä. Niiden tyydyttäminen rakentaa samalla myös inhimillisempää ja kestävämpää yhteiskuntaa. Ihmiset tuntevat tyydytystä toimiessaan yhdessä toisten kanssa, auttaessaan pulaan joutuneita, eläessään moraalisesti kestäväällä tavalla (Aaltonen & Vauramo 2016).

Manfred Max-Neefin mukaan fyysisten tarpeiden tyydyttämisen jälkeen muilla tarpeilla ei ole erityistä hierarkiaa. Inhimilliset tarpeet ovat rajallisia. Niitä ovat tunne, ymmärrys, osallistuminen, virkistys, luovuus, identiteetti ja vapaus. Ne liittyvät ja vaikuttavat toisiinsa. Ne ovat samanaikaisesti toisiaan täydentäviä ja poissulkevia. (Ekins & Max-Neef 1992). Ne liittyvät olemiseen, omistamiseen, tekemiseen ja vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Se miten ihmisten arki rakentuu tai millaiseksi se rakennetaan vastaa monien inhimillisten tarpeiden tyydyttämisestä.

On hyvä muistaa, että vauraus alun perin tarkoitti vanhassa Englannissa edellytyksiä hyvään elämään – ei vain materialistista hyvinvointia.

Ihmiselämän tarkastelun supistamista pelkästään taloudellisen linssin läpi tapahtuvaksi arvioinniksi on vastustettu pitkään. On sitten kyse ”kuivista laskelmista” tai ”matemaattisista abstraktioista” (Simondi 1815) tai sitten ”sieluttomasta talousihmisestä” (Ruskin 1864). Vuosien varrella ajattelumme on kehittynyt (esimerkiksi Hobson 1914; Tawney 1926; Schumacher 1973) ja voimme määritellä tarkemmin uuden tavoitteen – inhimillisen hyvinvoinnin. Se on enemmän kuin pelkkä taloudellinen hyvinvointi ja enemmän kuin SOTE.

Uuteen hyvinvoinnin määrittelyyn lasketaan usein kuuluvaksi taloudellinen, sosiaalinen, ympäristöllinen ja moraalinen ulottuvuus. Toisinaan niin, että moraalinen ulottuvuus ”neuvoo” muita ulottuvuuksia, auttaa niihin liittyvien kestävien päätösten teossa. (Dunlop & Kanninen & Aaltonen 2015; Aaltonen & Vauramo 2016).

Yksi tämän hetken johtavista taloustieteilijöistä, **Deirdre McCloskey** (2015), väittääkin, että tunne arvokkuudesta ja oikeudenmukaisuudesta saa aikaan enemmän talouskasvua kuin mikään teknologinen innovaatio.

Aktiivinen yhteiskunta

Iso muutos liittyy tapoihin, joilla ihmiset otetaan mukaan päätöksentekoon (esimerkiksi Parsfield ja muut 2015). Ennakoivassa demokratiassa käytetään ja pohditaan menetelmiä ja prosesseja, jotka mahdollistavat ihmisten osallistumisen oman organisaation, yhteisönsä tai maansa tulevaisuuden rakentamiseen (Bezold 1970).

Lähtökohtana on, ettei kenenkään suomalaisen tulevaisuutta päätetä jossain muualla, se ei perustu minkään ryhmän tai eliitin omien etujen ajamiseen, vaan:

- ihmisten osallistumiseen,
- osallistumisen parempaan mahdollistamiseen,
- ja suurempaan tietoisuuteen siitä, miten tämän päivän päätökset rakentavat tulevaisuuttamme ja miten omilla valinnoillamme voimme siihen vaikuttaa.

Tiedon tuottaminen ja käyttäminen ei voi enää olla vallankäyttöä, jossa keskustelu tehtävien valintojen ja päätösten taustoista ja seurauksista estetään tai sitä ei haluta käydä. Kun uutta tietoa tuotetaan, sen pitää olla avointa ja siitä pitää voida keskustella. Keskustelu lisää ymmärrystä tiedon merkityksestä ja sen mahdollisuuksista käytännön sovelluksiin. (Ks. Feyerabend 1987).

Suuri syy tietynlaiseen toimintaan löytyy tietynlaisesta ajattelusta. Länsimaissa kartesiolaisella filosofialla on ollut ja on edelleenkin suuri vaikutus siihen, miten tulevaisuudesta ajattelemme ja miten siihen yritämme vaikuttaa. (Aaltonen 2016).

Kartesiolaisen ajattelun mukaan ihmisen mieli ja sitä ympäröivä maailma ovat erossa toisistaan. Tämä näkyy tavassamme mieltää elämäämme. Meillä on opettaja ja oppilas, johtaja ja alainen, valmentaja ja valmennettava. Usein suhde on toimivan, tietävän subjektin ja passiivisen, tietämättömän objektin välinen. Usein subjekti ajaa voimakkaasti oman näkökulmansa, päätöksensä tai valintansa objektin yli,

Arvot ovat kaikessa tekemisessä ja päätöksenteossa aina läsnä. Ilmaistaan ne eksplisiittisesti tai ei. Urheilijoilla ja urheiluun liittyvillä toimijoilla on suuri vastuu. Heillä on mahdollisuus tuoda esiin erilaisia asioita ja arvoja.

Kuva: ANTERO AALTONEN

ottamatta huomioon hänen näkemyksiään asiasta.

Aktiivinen yhteiskunta korvaa autoritaarisen ja hierarkkisen tavan ajatella ja vaikuttaa tulevaisuuden rakentumiseen. Niiden sijaan tulevat vuorovai-
kutuksesta ja yksilöiden omista valinnoista lähtöisin oleva ajattelu ja tekeminen.

Aktiivinen yhteiskunta tunnustaa ylhäältä-alas-päätöksenteon merkityksen, mutta painottaa sen lisäksi suorien ja epäsuorien palautejärjestelmien merkitystä sekä yksilön omien arvojen, periaatteiden ja tiedon perusteella tapahtuvan päätöksenteon merkitystä. (Cilliers 1998; Aaltonen ja muut 2005; Dolphin & Nash 2012).

Aktiivinen = liikkuva yhteiskunta

Liikuntaan ja urheiluun liittyy paljon tunteita ja erilaisia intressejä. On tärkeää, että keinot, joilla menestystä tavoitellaan ja tavat, joilla urheiluorganisaatioita johdetaan, ovat moraalisesti kestäviä. Näin varmistetaan, että liikunnalla ja urheilulla on integriteettiä, että se pystyy vastaamaan niihin toiveisiin, joita sille asetetaan. (Aaltonen 2016).

Perinteisesti tavoitteena on pidetty sekä parhaaseen mahdolliseen menestykseen tähtäämistä huippu-urheilussa että osallistujamäärien kasvattamista kaikenlaisissa liikunta- ja urheilutapahtumissa ja seurojen toiminnassa.

Tänään mitalien voittaminen ja osallistujamäärien kasvattaminen nähdään liian suppeana tavoitteena. Liikunnan ja urheilun vaikutus on paljon muutaakin. Se on hyvinvointia, terveyttä ja yhteisöllisyyttä. Yhteiskunnan kannalta nämä merkitykselliset asiat jäävät huomiotta, jos tavoitellaan vain mitaliaita.

Liikunnalla ja urheilulla on vaikutusta ihmisten fyysiseen ja henkiseen terveyteen dementiaaustavälisistä uinneista maahanmuuttajien jalkapallo-otteluihin. Liikunta ja urheilu lisäävät ihmisten hyvinvointia ja rakentavat terveempää ja onnellisempaa yhteiskuntaa. Ne auttavat taistelussa lihavuutta, diabetesta ja alkoholismia yhtä lailla kuin yksinäisyyttä ja syrjäytymistä vastaan.

Uudet tavoitteet – uudet keinot?

Tavoitteiden uudelleen pohtiminen johtaa myös johtamisen ja käytössä olevien keinojen uudelleen pohtimiseen. Kun mietimme, mitä voimme liikunnan ja urheilun avulla saavuttaa tulevaisuudessa, meidän pitää myös miettiä, riittävätkö käyttämämme keinot siihen, vai tarvitsemmeko myös uusia ja erilaisia keinoja?

Sellaisen yhteiskunnan rakentaminen, jossa liikuminen on helpompaa ja luonnollisempaa kuin

liikkumattomuus ja jossa ihmiset voivat liikkua tavalla, josta he nauttivat, siihen aikaan ja siinä paikassa, mikä heille on sopivinta, vaatii toimenpiteitä ja päätöksiä monilta eri toimijoilta.

Valtion budjetti ja sen avustamien järjestöjen toiminta on osa liikunnan ja urheilun kokonaisuutta. Valtion liikuntamäärärahojen osuus on noin viiden prosentin luokkaa, työnantajien noin kymmenen ja kuntien noin 15 prosenttia. Selvästi suurin osuus urheiluun ja liikuntaan käytetyistä euroista, lähes 70 prosenttia, on peräisin kotitalouksista. (Pyykkönen 2013).

Verottajan mukaan Suomessa on 1 195 ammattiurheilijaa. Lisäksi meillä on noin miljoonaa suomalaista, jotka ovat mukana seuratoiminnassa. Suomalaisia on kuitenkin 5,5 miljoonaa. Aktiivinen Suomi kehittyy siis suurelta osin ihmisten tekemien valintojen ja kulutusvalintojen sekä kuntien ja yritysten tekemien päätösten kautta.

Kestävämpi Suomi rakentuu kahdesta suunnasta

Vastaukset aktiivisemmän – sosiaalisesti ja moraalisesti kestävämmän – Suomen rakentamiseksi löytyvät kahdesta suunnasta.

Ensinnäkin yhteiskunnan aktivointi ja sen kansalaisten laaja mukaanotto yhteiskunnan kehittämiseen on tehokkain tapa varmistaa uusiutuminen (Etzioni 1968). Tämä tapa pohjautuu yksilöiden tarpeiden ja arvojen huomioimiseen eikä perinteiseen kartesiolaiseen objektivointiin, jossa julkinen sektori ottaa toimijan ja kansalainen ja kansalaisjärjestöt toiminnan objektin roolin. (Jensen & Aaltonen 2013; Aaltonen 2014).

Yksikään ihminen ei voi ottaa vapauksia, joita hän ei salli kaikille muille. Yksilön tekeminen on siten sidoksissa yhteiskunnan kollektiiviseen itsensä uusiutumiseen.

Kahdenlaiset toimijat pitävät yhteiskunnan joustavana ja uusiutuvana:

1. Ihmiset ja yhteisöt, jotka pystyvät haastamaan ja tuottamaan vaihtoehtoisia näkemyksiä hallitsevien vakiintuneiden näkemyksien rinnalle.
2. Yhteisöt, joiden avulla yhteiskunta uudistuu.

Näissä yhteisöissä on uusiutumisen toivo. Tällaisia ovat lukemattomat kerhot, yhdistykset ja organisaatiot, joissa erilaiset ja eri-ikäiset ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa. Tällaisia ovat perheet ja asuinalueet sekä tietysti myös monet yritykset ja kunnat.

Näissä yhteisöissä elämme ja rakennamme uusia tapoja elää yhdessä Suomessa. Ne ovat arjen paikallisia yksiköitä, jotka koostuvat ihmisistä, joilla on jonkinlainen yhteinen käsitys aktiivisesta, sosiaalisesti ja moraalisesti kestävästä Suomesta, ja vas-

Tavoitteena oleva inhimillinen hyvinvointi on enemmän kuin pelkkä taloudellinen hyvinvointi ja enemmän kuin SOTE.

tuuntuntoa, kykyä empatiaan, halua tukea yksilöitä ja perheitä, jotka tarvitsevat apua. (Iacoboni 2009; McLaren 2013).

Tämä onnistuu helpommin, jos toimijoiden välisiä rajapintoja alennetaan ja jos erilaisten toimijoiden yhteistyötä helpotetaan. Osoitettujen päätösten syntyä edistävät myös yksilöiden voimaannuttaminen, demokraattisten arvojen ja asenteiden edistäminen, poliittisten ideologioiden kyseenalaistaminen ja paremman tietopohjan esiin tuominen

Toiseksi liikunnalla ja urheilulla on ainutlaatuinen kyky luoda ja rakentaa kansakunnan identiteettiä, kiinnittää urheilijoihin ja heidän suorituksiinsa ja niiden kautta koko kansakuntaan tiettyjä ominaisuuksia. Tämä tarkoittaa toisaalta sitä, että urheilijoilla ja urheiluun liittyvillä toimijoilla on suuri vastuu. Heillä on mahdollisuus tuoda esiin viestinnässään ja käyttäytymisellään erilaisia asioita ja arvoja.

Monet yhteiskuntaamme koskevat muutokset ovat näkyvästi esillä urheilussa ja liikunnassa – esimerkiksi maahanmuutto ja rasismi ovat sellaisia asioita. Se, kuinka oikeudenmukaisesti ja avoimesti toimimme, heijastaa yhteiskuntaamme ja arvomaailmaamme. Ja se rakentaa, uudistaa ja kehittää Suomea kohti sellaista yhteiskuntaa, joksi maamme toivomme.

Ihmisten välisten suhteiden edistäminen lisää

ihmisten tyytyväisyyttä elämäänsä, se parantaa henkistä hyvinvointia ja luo tunnetta siitä, että elämä on elämisen arvoista. Liikunta ja urheilu tukevat ihmisten välisten suhteiden ja verkostojen syntymistä, jotka puolestaan tuottavat sosiaalisesti ja rahallisesti mitattavia konkreettisia hyötyjä.

Urheilu heijastaa kansakuntamme omakuvaa. Vuosien varrella monet urheilijat ja urheilusuoritukset ovat ilahduttaneet ja innostaneet suomalaisia. Monet tapahtumat ovat jättäneet jälkensä kansalliseen muistiimme. Samanaikaisesti meillä on tarve uusiutumiselle. Uusille tavoille, lajeille ja tähdille, perinteisissä ja moderneissa lajeissa, jotka rakentavat uutta Suomea. Uudelle keskustelulle, joka tunnustaa historian, mutta jonka painopiste on tulevaisuudessa, joka tunnistaa epäkohtia ja esittää ehdotuksia paremmista ratkaisuista.

Arvot ovat kaikessa tekemisessä ja päätöksenteossa aina läsnä. Ilmaistaan ne eksplisiittisesti tai ei. Läpinäkyvä ja rehellinen toiminta rakentaa sosiaalisesti ja moraalisesti kestävä yhteiskuntaa.

MIKA AALTONEN, KTT

Tutkimusjohtaja

FCG Oy

Sähköposti: mika.aaltonen@fgc.fi

LÄHTEET

Aaltonen, M. 2010. Robustness. Adaptive and Anticipatory Human Systems. USA: Emergent Publications.

Aaltonen, M. 2014. Länsimaisen yhteiskunnan uudelleen organisoituminen. Työ keskeinen sopeutumismekanismi yksilön ja yhteiskunnan välillä. Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 30/2014.

Aaltonen, M. 2016. Ei vain urheilua. Liikunnan ja urheilun merkitys yhteiskunnan uusiutumisen kannalta. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:2. Turku: Grano Oy.

Aaltonen, M. & Barth, T. & Casti, J. L. & Mitleton-Kelly, E. & Sanders, T. I. 2005. Complexity as a Sensemaking Framework. FFRC-Publications 4/2005.

Aaltonen, M. & Vauramo, E. 2016. SOTE ja Suomi 2040. Kohti taloudellisesti, sosiaalisesti ja moraalisesti kestävä Suomea. Helsinki: Kuntaliitto.

Aaltonen, M. & Ilmonen, J. & Kahra, H. 2017. Eläkepommi ei tule kuin varas yöllä. Helsinki: Libera.

Bezold, C. 1970. Anticipatory Democracy: People in the Politics of the Future. New York: Random House.

Cilliers, P. 1998. Complexity and Postmodernism. London: Routledge.

Dewey, J. 1916. Democracy and Education. New York: Macmillan.

Dolphin, T. & Nash, D. 2012. Complex New World. Translating new economic thinking into public policy. Institute for Public Policy Research.

Dunlop, I. & Kanninen, T. & Aaltonen, M. 2015. Manifesto for a Sustainable Planet. Helsinki: Helsinki Sustainability Center Publications.

Ekins, P. & Max-Neef, M. 1992. Real-life Economics: Understanding Wealth Creation. London: Routledge.

Etzioni, A. 1968. The Active Society. A Theory of Societal and Political Processes. London: Collier-Macmillan Ltd.

Etzioni, A. 1992. The I & We Paradigm. In: Ekins, P. & Max-Neef, M. Real-life Economics: Understanding Wealth Creation. London: Routledge.

Feyerabend, P. 1987. Farewell to Reason. London: Verso Editions.

Hobson, J. A. 1914. Work and Wealth. London: Macmillan.

Iacoboni, M. 2009. Mirroring People: The Science of Empathy and How We Connect With Others. New York: Picador.

Jensen, R. & Aaltonen, M. 2013. The Renaissance Society. How the Shift from Dream Society to the Age of Individual Control Will Change the Way You Do Business. New York: McGraw-Hill.

McCloskey, D. 2015. Bourgeois Equality: How Ideas, Not Capital or Institutions, Enriched the World. University of Chicago Press.

McLaren, K. 2013. The Art of Empathy: A Complete Guide to Life's Most Essential Skill. USA: Liveright Publishing Company.

Parsfield, M. ym. 2015. Community Capital. The Value of Connected Communities. RSA Research and Action Publication.

Ruskin, J. 1864. Unto This Last. New York: Wiley & Sons.

Schumacher, E. F. 1973. Small Is Beautiful. New York: Harper & Row.

Sismond, J. C. L. S. 1815. Political Economy. New York: A. M. Kelly.

Tawney, R.H. 1931. Equality. London: George Allen & Unwin.